

забезпечення точності контролю фінансового потенціалу найефективнішим є кінцевий контроль, який, досліджуючи фінансово-господарські процеси після завершення звітної періоду, створює умови для всебічної перевірки результатів діяльності із застосуванням методичних прийомів документального контролю, зіставлення, порівняння тощо. Необхідно також відмітити, що зміст кожного елементу стратегії управління потенціалом підприємства залежить, передусім, від економічної ситуації, що постійно змінюється, в Україні і по суті елементи стратегії управління фінансовим потенціалом є конкретними напрямками загальної стратегії розвитку підприємства.

Економічний потенціал носить динамічний характер та потребує контролю з боку адміністративного персоналу підприємства. Виникає необхідність реалізації функції контролю за рахунок постійного моніторингу шляхом отримання безперервної інформації про використання потенціалу і динаміки його накопичення та розвитку. Це дозволить проводити аналіз результативності реалізації інтегрованих управлінських рішень, вихідні дані якого є інформаційною базою наступного циклу стратегічного управління.

Забезпечення відповідного рівня використання економічного потенціалу можливо лише за умови ефективного управління та контролю. Управління економічним потенціалом – це цілеспрямовані процеси координованих впливів на виробничий, інфраструктурний та інтелектуальний потенціали для їхнього встановлення, забезпечення, їх накопичення та розвитку.

Література

1. Попов Е.В. Рыночный потенциал предприятия / Е.В. Попов. – М.: Экономика, 2002. – 559 с.
2. Джаин И.О. Оценка трудового потенциала / И.О. Джаин. – Сумы: Университетская книга, 2002. – 250 с.
3. Словінська Л.Г. Організація бухгалтерського обліку та фінансового контролю в сучасних умовах господарювання в Україні / Л.Г. Ловінська. – К.: НДФІ, 2006. – 240 с.
4. Толпежников Р.А. Генезис понятия потенциал предприятия и определение его сущности / Р.А. Толпежников // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – Маріуполь: ПДТУ, Т. 3. – 2011. – С. 125-130.
5. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контролинга / Д. Хан. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 800 с.

Рецензент докт. екон. наук, професор Т.Г. Логотова

336.14:639.1

*Медвідь Л.Г., к.е.н., доцент, Говда Г.А., здобувач,
Львівська комерційна академія*

БЮДЖЕТУВАННЯ В МИСЛИВСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ

Нестабільність економічних умов, динамічність зовнішнього середовища, невизначеність внутрішніх умов господарювання спонукають підприємства до чітко налагодженої системи внутрішньогосподарського контролю. Такий контроль дозволяє отримувати оперативну інформацію, відображаючи реальний стан справ на підконтрольних об'єктах, відповідність їх діяльності загальній стратегії розвитку, виявляти недоліки у змісті рішень, що приймаються, організації їх виконання, способах і засобах їх реалізації. За допомогою внутрішньогосподарського контролю визначають причини і винуватців відхилень, з метою усунення негативних явищ і недопущення їх у майбутньому. Важливою складовою системи такого контролю є бюджетування, застосування якого дає можливість розробляти планові показники з метою пошуку найоптимальніших дій в майбутньому, координувати дії керівників структурних підрозділів, здійснювати оцінку фактичного виконання планових завдань.

Проблемам бюджетування присвячено багато праць вітчизняних вчених, зокрема Голова С.Ф. [5], Гнилицької Л.В. [2], Коркуни Д. [6], Костирка Р.О. [1], М'ягкова Є.В. [3], Нападівської Л.В. [7], Онищенко С.В. [4], Щегольової С.В. [1]. Однак методичне застосування бюджетування у мисливських господарствах, з врахуванням їх особливостей, не знайшло належного висвітлення, а тому потребує наукових досліджень.

Метою статті є визначення основних організаційно-методичних засад бюджетування витрат діяльності мисливських господарств України як ефективною складовою системи внутрішньогосподарського контролю.

Внутрішньогосподарський контроль повинен зосереджуватися на тих аспектах фінансово-господарської діяльності мисливських господарств, які стосуються досягнення максимального

прибутку. Основними доходами таких господарств є надходження від надання послуг з організації та проведення полювань, а тому витрати, які при цьому виникають, повинні контролюватись з врахуванням їх запланованих та фактичних обсягів.

Закордонний та вітчизняний досвід свідчить, що одним з ефективних засобів внутрішньогосподарського контролю є бюджетування. Система бюджетування виникла у результаті поєднання функцій планування і контролю з метою оптимізації не лише процесу прийняття управлінських рішень, а й оцінки їх можливих наслідків.

Так, Костирко Р. О. та Щеголькова С. В. пропонують застосовувати методи бюджетування на етапі внутрішнього контролю поточної діяльності [1, с. 154]. Вчені зазначають, що хоча терміни "план-фактний контроль", "порівняльний аналіз" використовуються у вітчизняній науці не надто тривалий період, але застосування методу аналізу господарської діяльності для порівняння планових показників з фактичними має тривалу історію. За сучасних умов планові показники містяться у бюджетах (операційних чи фінансових), а фактичні (у тому ж форматі) – у звітах про виконання бюджетів, що повинні формуватися в системі обліку та контролю підприємства.

На сьогоднішній день є досить багато трактувань терміну "бюджетування". Так, Л. Гнилицька визначає бюджетування як процес розробки, виконання, контролю, аналізу та коригування окремих бюджетів за структурними підрозділами або функціональними сферами діяльності підприємства, їх узгодження та узагальнення по підприємству в цілому [2, с. 12]. У більш вузькому трактуванні розглядають бюджетування Є. М'яков, С. Кийко, В. Баликін, а саме як регламентований процес формування, розгляду, затвердження бюджету підприємства і контролю його виконання [3, с. 23]. Комплексною системою заходів, яка включає складання бюджетів, поточний контроль за їх виконанням, облік відхилень фактичних показників від бюджетних, а також аналіз їх причин, вважає бюджетування С. Онищенко. Варто погодитись з думкою вченого про визначення бюджетування як процесу організації управління фінансово-господарською діяльністю суб'єктів господарювання, основою якого є розроблення бюджетів не лише за центрами відповідальності, а й напрямками діяльності, з подальшим контролем за їх виконанням, аналізом відхилень фактичних показників від передбачених бюджетом та регулювання господарської діяльності з метою узгодження та досягнення запланованих результатів на всіх рівнях управління [4, с. 42]. Таким чином, застосування методу бюджетування дозволяє здійснювати:

- планування господарської діяльності з розрахунком отриманого бажаного результату;
- чітке визначення цілей та координування всіх подій на підприємстві;
- виявлення можливих ризиків та зниження ймовірності їх настання;
- визначення обсягів запланованих доходів і витрат для прогнозованих обсягів виробництва;
- оперативний контроль відхилень показників від передбаченого бюджетами рівня;
- оперативний контроль та аналіз витрат підприємства, ефективності роботи підрозділів на всіх стадіях реалізації бюджету;
- мотивацію працівників на досягнення мети виробничо-господарської діяльності підприємства.

Розглядаючи бюджетування не лише як управлінську технологію, але й як процес розроблення та складання бюджетів, кошторисів тощо, варто зазначити наявність достатньо значної кількості його об'єктів: господарство в цілому, його структурні підрозділи, програми робіт чи видів діяльності, окремі угоди та виділені центри відповідальності (центри витрат) тощо. Тому підсумком бюджетування є складання різноманітних бюджетів за всіма об'єктами.

Зважаючи на організаційно-технологічні особливості мисливських господарств, бюджетування в системі внутрішньогосподарського контролю є процесом підготовки, складання та затвердження системи пов'язаних між собою бюджетів щодо надання послуг з організації та проведення полювань, узгоджених за центрами витрат другого і третього рівнів та місцями їх виникнення, з метою порівняння фактичних і планових даних.

Згідно з визначенням Інституту дипломованих бухгалтерів по управлінському обліку США, бюджет (або кошторис) – це "кількісний план у грошовому вираженні, підготовлений та прийнятий до певного періоду часу, який зазвичай показує плановий розмір доходу, який повинен бути досягнутий, та (або) витрати, які повинні бути понесені на протязі цього періоду, і капітал, який необхідно залучати для досягнення даної мети".

За визначенням С.Ф. Голова „бюджет – це план майбутніх операцій, виражених у кількісних (здебільшого грошовому) вимірниках” [5, с.340].

Засобом координації діяльності різних підрозділів підприємства вважають бюджет вчені Бутинець Ф. Ф., Давидюк Т. В., Канурна З. Ф. [8, с. 450]. На їх думку, бюджет є оперативним фінансовим планом, який охоплює всі сторони господарської діяльності підприємства, і відображає надходження (доходи) та витрачання (витрати) грошових коштів.

Схожої думки дотримуються Є. М'ягков, С. Кийко, В. Баликін, визначаючи бюджет підприємства як план, представлений сукупністю документів (бюджетів, планів, кошторисів), що встановлюють показники результатів фінансово-господарської діяльності підприємства на певний період часу (рік, квартал, місяць) [3, с. 23].

Розглядаючи бюджетування як процес, що застосовується підприємством для досягнення поставленої мети, потрібно враховувати низку вимог до його формування. Це, в першу чергу, забезпечення єдиних вимог до підготовки, аналізу і затвердження бюджетів; складання бюджетів усіма структурними підрозділами; структурованість бюджетів; координація діяльності підрозділів у процесі складання бюджетів; готовність бюджетів до змін; участь у процесі всіх керівників, відповідальних за результати діяльності [6, с. 331].

У науковій літературі виділяють два підходи до складання бюджетів: бюджетування „від досягнутого” і бюджетування „з нуля”. Кожний метод має важливі переваги, що пояснює їх широке застосування на практиці.

Бюджетування „від досягнутого” – складання бюджетів на підставі фактичних результатів, досягнутих у попередньому періоді. За такого підходу фактичні показники попереднього періоду коригують з урахуванням цінової та податкової політики держави та інших чинників.

Перевагою даного методу є простота, оскільки він не потребує значних витрат на розрахунки. В той же час, до недоліків методу, варто віднести той факт, що застосовувати його можна за умов відносно стабільного розвитку економіки, оскільки у процесі бюджетування не аналізують ефективність витрат, а досягнуті результати автоматично переносять на наступний період, коригуючи на відповідні прогнозні величини.

Бюджетування „з нуля” – це метод бюджетування, за якого керівники щоразу мають обґрунтовувати заплановані витрати так, ніби діяльність здійснюється вперше. Даний метод бюджетування вимагає від кожного бюджетного центру детального аналізу діяльності для виявлення неефективних операцій і вибору найвигідніших напрямків використання ресурсів.

На відміну від бюджетування „від досягнутого”, цей метод дає змогу виявити проблеми і розв'язати їх на стадії планування. Переважно цей метод застосовують при створенні нових підприємств, однак його можна рекомендувати періодично використовувати і для діючих підприємств, „...з метою попередження і недопущення в бюджетуванні накопичення негативних відхилень минулих періодів” [4, с. 43].

В управлінні діяльністю мисливськими господарствами, на нашу думку, варто застосовувати бюджетування “з нуля” тому, що обсяги надання послуг з організації та проведення полювань залежать від затверджених щорічних лімітів добування диких копитних та хутрових звірів, віднесених до державного мисливського фонду, і рекомендованих норм добування окремих видів мисливських тварин при мінімально допустимій їх щільності та з урахуванням вікової структури популяції.

Загалом в економічній літературі бюджети поділяють на чотири групи: основні, які є основою для прийняття рішень вищим рівнем управління (до прикладу, прогнозний баланс, бюджет доходів і витрат); операційні, у яких плануються показники операційної діяльності (бюджет реалізації, бюджет прямих матеріальних витрат тощо); допоміжні, які деталізують певні напрями діяльності, що супроводжують чи є результатом виконання операційних бюджетів (наприклад, бюджет податків, бюджет капітальних витрат); спеціальні (бюджет розподілу прибутку, бюджет соціальних програм та інші) [4, с. 46]. Операційні, допоміжні та спеціальні бюджети насамперед потрібні для більш точної розробки основних бюджетів в частині узгодження натуральних показників бюджетування з вартісними.

Запропонована нами організація внутрішньогосподарського контролю у мисливських господарствах дозволяє забезпечити складання операційних бюджетів для планування витрат на надання послуг з організації та проведення полювань, які сукупно формують бюджет собівартості наданих послуг з організації та проведення полювання.

Відправною точкою бюджетування є складання бюджету реалізації, який дозволяє визначити очікуваний фінансовий результат. Подальшим етапом бюджетування є складання бюджету виробництва, який деталізується бюджетами нижчого рівня – бюджетами витрат. Призначення цього

бюджету полягає у визначенні обсягу виробництва в натуральному та вартісному вираженнях, який забезпечить заплановані обсяги реалізації.

Що стосується організації та проведення полювань, то бюджет реалізації послуг та бюджет їх виробництва мають бути об'єднаними в один, оскільки всі полювання, що можуть бути організовані та проведені за сезон, фактично формують обсяг реалізованих послуг. Тому запропонований нами для мисливських господарств бюджет надання послуг з організації та проведення полювань на сезон повинен мати таку структуру та зміст (табл. 1).

В цьому бюджеті повинні плануватися обсяги полювань не лише за їх видами, але і за видами мисливських тварин та птахів, що дозволені для добування, та з урахуванням можливої результативності полювань.

Наступним етапом бюджетування є складання операційних бюджетів витрат – бюджету витрачання матеріалів, бюджету витрат на оплату праці та відрахувань соціальні заходи, бюджету загальнопромислових витрат. Нами пропонується формувати як бюджети матеріалів, що не залежать від результативності полювань (бюджет пального, мастильних матеріалів, запчастин), бюджет засобів лову за видами тварин, бюджет ліцензій і відстрільних карток, так і бюджети матеріалів, витрачання яких залежить від результативності полювань (бюджет матеріалів, що використовуються при результативному полюванні за видами тварин, бюджет палива та енергії для результативних полювань за видами тварин). Призначення таких бюджетів полягає у забезпеченні потреб у матеріалах для виконання бюджету надання послуг з організації та проведення полювань на сезон при мінімальних планових витратах. Формування такої системи бюджетів дозволить в подальшому не лише визначити собівартість наданих послуг з організації та проведення полювань (табл. 2), а також планувати собівартість кожної окремої послуги з організації та проведення полювання за видами тварин.

Таблиця 2

Бюджет собівартості наданих послуг з організації та проведення полювання

Показники	Види полювань					
	Індивідуальні		Колективне		Колективне об'єднане	
	результативні	нерезультативні	результативні	нерезультативні	результативні	нерезультативні
Витрати матеріалів:						
- пального, мастильних матеріалів, запчастин;	7034	4827	8450	8356	7695	7638
- засобів лову;	6252	4066	7555	7037	6840	6432
- матеріалів, що використовуються при результативному полюванні за видами тварин;	7813	x	9494	x	8555	x
- палива та енергії (при результативному полюванні)	5471	x	6611	x	5985	x
Придбання ліцензій та відстрільних карток	19538	6353	23610	10995	21375	10050
Витрати на оплату праці та соціальні відрахування	15630	5082	18888	8796	17100	8040
Інші прямі витрати	8597	2033	10388	3518	9405	3216
Загальнопромислові витрати	7815	3049	9444	5278	8550	4824
Собівартість послуг з організації та проведення полювань	78150	25410	94440	43980	85500	40200

Таблиця 1

Бюджет надання послуг з організації та проведення полювань у мисливському господарстві "Стир" на сезон 2012-2013 рр.

Види тварин	Пропускна спроможність	Ліміти добування, голів	Чисельність тварин згідно даних обліку, голів	Допустимий відсоток добування, %	Чисельність тварин до добування, голів	Види полювань																	
						Індивідуальні						Колективні						Колективні облавні					
						Планова кількість		Планова ціна, грн.		Сума доходу, грн.		Планова кількість		Планова ціна, грн.		Сума доходу, грн.		Планова кількість		Планова ціна, грн.		Сума доходу, грн.	
						Результативного	Нерезультативного	Результативного	Нерезультативного	Результативного	Нерезультативного	Результативного	Нерезультативного	Результативного	Нерезультативного	Результативного	Нерезультативного	Результативного	Нерезультативного	Результативного	Нерезультативного	Результативного	Нерезультативного
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
Копитні																							
Олень європейський	120	3	121	10	3	1	1	4200	1600	4200	1600	1	1	5200	2800	5200	2800	1	1	5700	3200	5700	3200
Козуля	760	53	880	10	53	18	18	2800	500	50400	9000	18	18	3200	800	57600	14400	17	17	3600	1000	61200	17000
Кабан	330	56	214	20	56	19	19	3150	1100	59850	20900	19	19	3900	2200	74100	41800	18	18	4200	2600	75600	46800
Хутрові звірі																							
Куниця лісова	110	13	110	10	13	7	7	400	250	2800	1750	6	6	500	300	3000	1800	x	x	x	x	x	x
Бобер	120	51	123	10	51	26	26	500	350	13000	9100	25	25	700	500	17500	12500	x	x	x	x	x	x
Усього за сезон	1440	x	x	x	x	71	71	x	x	130250	42350	69	69	x	x	157400	73300	36	36	x	x	142500	67000
Очікуваний дохід	612100																						

Таким чином, підвищення ефективності управління мисливськими господарствами можливе за обґрунтованого використання бюджетування витрат. Авторами запропоновано формування низки операційних бюджетів витрат, які враховують як загальні вимоги щодо складання бюджетів, специфіку організаційно-технологічних особливостей діяльності мисливських господарств (сезонність; ліміти добування диких копитних та хутрових звірів; норми добування окремих видів мисливських тварин при мінімально допустимій їх щільності та з урахуванням вікової структури популяції; результативність полювань тощо), так і організацію обліку та калькулювання собівартості послуг за центрами витрат, місцями їх виникнення відповідно до визначених статей витрат. Це дозволить у подальшому здійснювати внутрішньогосподарський контроль витрат та їх аналіз з метою управління ними.

Література

1. Костирко Р.О. Організація внутрішнього контролю в управлінні витратами машинобудівного підприємства: монографія / Р.О. Костирко, С.В. Щеголькова. – Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. – 296 с.
2. Гнилицька Л. Контроль та аналіз у бюджетуванні / Л. Гнилицька // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009.- № 7. – С. 12-24;
3. М'ягков Є. Бюджетування на промисловому підприємстві : досвід ВАТ "Дніпроспецсталь" / Є. М'ягков, С. Кийко, В. Баликін // Бухгалтерський облік і аудит.- 2005.- № 3.- С. 23-31.
4. Онищенко С. Бюджетування в системі фінансового управління підприємством / С. Онищенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006.- №6. – С. 42-51.
5. Голов С. Ф. Управлінський облік : підруч. / С. Ф. Голов – К.: Лібра, 2003. – 704с.
6. Коркуна Д. Бюджетування у системі фінансового планування підприємства / Д. Коркуна // Формування ринкової економіки в Україні – [ред. кол. : та ін.]. – Львів: Вид-во НУ ім. І. Франка, 2009. – Вип. 19. – С. 330-334.
7. Нападовська Л. В. Управлінський облік : підруч. для вузів / Л. В. Нападовська. – [2-ге вид., доопрац. та допов.] – К. : КНТЕУ, 2010. – 648 с.
8. Бухгалтерський управлінський облік : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Давидюк, З.Ф. Канурна, Н.М.Малюга, Л.В. Чижевська – [за ред. проф. Ф.Ф. Бутиця] – [3-тє вид., доп. і перероб.] – Житомир : ПП "Рута", 2005. – 480 с.

658.589

*Акименко Н.В., к.е.н., доцент,
Казнадзей О.І., магістрант,
Альхімова І.С., магістрант,
Одеський національний політехнічний університет
Інститут бізнесу, економіки та інформаційних технологій*

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні темпи науково-технічного прогресу спрямовані на досягнення науково-технологічних цілей. Економічне зростання провідних країн залежить від ефективного використання науки, технологій і ресурсів. Розвиток на основі інновацій є рушійною силою світової економічної системи. Саме тому особливе місце у ньому займають технологічні інновації, бо вони здатні як модифікувати традиційні продукти, так і створити нові, кардинально змінити техніко-технологічний базис виробництва та суттєво підвищити ефективність підприємництва. Питанням сутності інновацій, а також визначенню їхньої ролі для промислових підприємств присвячено чимало праць вітчизняних та закордонних авторів. Зокрема, принципи положення, що стосуються інновацій, висвітлили у своїх працях такі науковці: Ж.Ж. Ламбен, Ф.Ф. Бездудний, О. Амоша, С.М. Ілляшенко, Ю. Гава та багато інших.

Досвід вітчизняних та закордонних вчених з питань інноваційної діяльності, впровадження інновацій та новітніх технологій є досить багатим. Але недостатньо з'ясованими є питання визначення місця технологічних інновацій у розвитку підприємства, їхнього взаємозв'язку з іншими видами інновацій та впливу на ринок технологій.

Метою статті є дослідження впливу технологічних інновацій на розвиток підприємства. З огляду на це, завданнями є: визначення взаємозв'язку технологічних інновацій з іншими видами інновацій та їх місце у розвитку підприємства.